

I. KOMMÚNIÓ-EKKLEZIOLOGIA: EGYHÁZKÉPEK ÖSSZEFOGLALÓJA

I.1. EGYHÁZKÉP A II. VATIKÁNI ZSINATON

A II. Vatikáni Zsinat nem dolgozott ki rendszerezett egyháztant, a különböző megközelítések azonban egy irányba mutatnak, a kommúnió ekkleziológia felé, és világos képet adnak az Egyház XX. századi önértelmezésében végbement fordulatról.¹

Az utóbbi évszázadok társadalmi, filozófiai, teológiai változásai magukkal hozták az egyházszemlélet megváltozását is. A korábbi felfogást, amely még az I. Vatikáni Zsinaton is megjelent, így foglalhatnánk össze: Az Egyház elsősorban nem szakramentum, hanem látható intézmény, vagy tökéletes társaság, amelyet Jézus megalapított, tanítással, vezetőkkel, törvényekkel látott el. Vele marad a végső időkig, amikor a jókat és rosszakat szétválasztja. Az Egyház fennmarad a világ végéig, amíg a választottak száma be nem telik. Ez a felfogás nem hibás, azonban komoly egyoldalúsághoz vezethet. Így a kapcsolat Krisztussal meglehetősen külsődleges marad, Jézus csak alapító, segítő.²

Ez az egyházkép túlságosan statikus és időtlen volt, hiszen az Egyháznak, mint Krisztus Titokzatos Testének fejlődnie kell, nem csak fennmaradnia, például azért, hogy egyre mélyebben behatol Krisztus titkába. Az Egyház „élő” mivolta inkább továbbélést és terjeszkedést jelentett, kevésbé az előző értelemben vett fejlődést.

Mindez azzal függ össze, hogy az Egyházra az utóbbi négy évszázadban túlságosan rányomta a bélyegét a történelmi korszak: az Egyház, mint

---

¹ Ebben a fejezetben legfőképp Puskás Attila gondolatmenetét és II. János Pál pápa Christifideles laici kezdetű apostoli buzdításának témánkhoz kapcsolódó pontjait követjük vezérfonalként, más szerzőkkel kiegészítve. ChL 19.; PUSKÁS, A., *Communio – ekkleziológia*, in *Vigília* 2002/11, 814-826.

² Az Egyházzal foglalkozó könyveknek csak a függelékében szerepelt, hogy az Egyház Krisztus Titokzatos Teste. Vö. KELEMEN, V., *Lumen gentium magyarázat*, in *A II. Vatikáni zsinat tanítása*, szerk. CSERHÁTI – FÁBIÁN, Szent István Társulat, Budapest 1992, 22.

közösség, meglehetősen arisztokratikus jellegű lett. Különösen észrevehető volt ez vezetők és vezetettek, valamint a klerikusok és laikusok viszonyában.³ Áruzkodó jel az egyházképről, hogy mindezek következtében az Egyház szó a köznapi szóhasználatban sok esetben csak a hierarchiát, illetve a klérust és az Istennek szentelt személyeket jelentette.⁴

Az Egyház saját tekintélyének túlértékelésével összefügg továbbá, hogy az igehirdetésben meglehetősen háttérbe szorult a Szentírás (amely sokáig csak az Egyház tanításának igazolásaként szerepelt). A tekintélyelvűség következménye volt a nehezen induló dialógus más vallásokkal, felekezetekkel, idegenkedés a vélemények pluralizmusától.

Az I. Vatikáni Zsinattal indul az a folyamat, amelyben az Egyház tudatosan megfogalmazza önmagát. Bár egyértelműen az intézményi szemlélet dominál, a konstitúció tervezetében az Egyház Krisztus Misztikus Testeként szerepel. Ez a Misztikus Test egy, igaz, tökéletes, lelki, látható és természetfeletti társaság.⁵ Szükség volt tehát arra, hogy az Egyház továbblépjen önértelmezésében, befejezze a félbe maradt munkát, új hangsúlyokat emeljen ki, melyek a negatív jelenségeket kiküszöbölik.

XXIII. János pápa a Zsinat pasztorális jellegéről szólva (a II. Vatikáni Zsinat megnyitóbeszédében) kijelentette: „a Zsinatnak arra kell törekednie, hogy úgy mélyítse el és adja elő az Egyház tanítását, hogy megfeleljen korunk követelményeinek. Az Egyház meg akar szabadulni mindattól, ami benne elévült és történelmi múlt, hogy ez által önmaga valódi mivoltára találva eredményesebben tudja teljesíteni korszerű küldetését.”⁶

3 Vö. ZULEHNER, P. M., *Pastoraltheologie (II.)*, Patmos, Düsseldorf 1991, 134.

4 Az I. Vatikáni Zsinat idő hiányában nem tárgyalhatott a püspökök szerepéről, be kellett érnie a primátus definiálásával. Önmagában ez a tény is annak a szemléletnek kedvezett, amelyik a hierarchiát állította előtérbe, és kevésbé hangsúlyozta a keresztény nép szerepét.

5 A *De Ecclesia Christi* tervezet, amely már nem kerülhetett elfogadásra, mégis forrásértékű dokumentumnak bizonyult, amely a II. Vatikáni Zsinat szóhasználatára is hatott

6 Prófétai látásmód ez, hiszen a történelem számos példája bebizonyította, hogy egy túlzottan egyoldalú szemléletmód ellenhatásokat vált ki, amelyek annál erőteljesebbek, minél tovább várat magára az egyoldalúság megszüntetése. Természetesen ugyanúgy figyelemmel kell kísérni az új megfogalmazásokból eredő egyoldalúságokat. Vö. *A II. Vatikáni zsinat tanítása*, szerk. CSERHÁTI – FÁBIÁN, Szent István Társulat, Budapest 1992, 11.;

Az Egyház új önmeghatározását segítette a teológiában az 1920-as években induló ekkleziológiai megújulás, amelyet a liturgikus, biblikus és patológiai mozgalmak indítottak el.⁷ Fontos szerepet játszottak továbbá a XX. században születő lelkeségi mozgalmak, melyek a következőkben felvázolt egyházkép kezdeményezői voltak már a zsinat előtt, utána pedig megvalósítói, kibontakoztatói.

A következőkben nézzük át azokat a megfogalmazásokat, amelyek ezt az új egyházképet jellemzik.

I.1.2. Az Egyház: Krisztus Misztikus Teste

Az Egyház, mint Krisztus Misztikus Testének teológiája már az I. Vatikáni Zsinaton is szerepel, azonban a *De Ecclesia Christi* dokumentum elfogadására még nem került sor.⁸ Az Egyház, mint Krisztus Misztikus Teste megfelelő kifejezés az Egyház titkának egészére, látható és láthatatlan összetevőire egyaránt. Ezért az előkészítő tervezetben az Egyház és a Misztikus Test megegyező fogalmak.⁹

Az I. Vatikáni Zsinat után több pápa is foglalkozott a Misztikus Testtel.¹⁰

A pápai megnyilatkozások sorában kiemelkedő XII. Pius *Mistici Corporis* enciklikája, amely nemcsak részletkérdésekre tér ki, hanem a megadott tárgy teljességét kívánja bemutatni.¹¹

7Vö. WIEDENHOFER, S., *Ekkleziológia*, in *A dogmatika kézikönyve II.* szerk. SCHNEIDER, T., Vigilia, Budapest 1997, 90.

8 Első fejezetének címe: A Egyház Krisztus Misztikus Teste. A tervezet bemutatja a Misztikus Test főbb sajátosságait: látható, igaz, tökéletes, lelki és természetfeletti társaság, melynek velejárója a tévedhetetlenség. Az Egyház szükséges az üdvösségre. Akik tehát semmilyen módon nem kapcsolódnak az Egyházhoz, azok kívül állnak az üdvösség lehetőségén is.

9 A *De Ecclesia Christi* nem hivatalos dokumentum, de annak ellenére jelentős, hogy főleg az intézményi modellt tükrözi. Az Egyházra vonatkozó megállapításai később is előkerülnek. E szemléletben a pápa is a Misztikus Test tagja, nem az Egyházon belüli, vagy az Egyház felett álló személy (a hierarchikus rendben minősített és elsődleges szerepe van, és különleges karizmákat kapott a Szentlélektől).

10 XIII. LEÓ, *Satis cognitum* (1896); *Romanos Pontifices* (1881); *Octobri mense* (1891); *Provida Matus* (1895); *Egregium sane* (1895); XI. PIUS, *Mortalium animos* (1928)

A II. Vatikáni Zsinat dogmatikai konstitúciója részletesen foglalkozik a Krisztus Test analógiájával, miután felsorolja az Egyház misztériumának leírására szolgáló bibliai képeket.¹² Ezután megismétli és megerősíti a korábbi „Krisztus Test” képben megfogalmazódó egyházszemléletet, de ki is egészíti azt.¹³

A Krisztus test központú ekkleziológia jól kifejezi a Feltámadott Krisztus jelenlétét az Egyházban: „Isten Fia... halálával és feltámadásával megváltotta az embert, és új teremtményé alakította. Lelkének közlése által titokzatos módon mintegy a *saját testévé* tette minden népből meghívott testvéreit. Ebben a testben Krisztus élete árad szét a hívőkbe... a keresztség által ugyanis Krisztushoz hasonulunk.¹⁴ Ez a szentség jelenvalóvá teszi, és megvalósítja a csatlakozást Krisztus halálához és feltámadásához.¹⁵”

Az eucharisztikus szemlélettel összekapcsolódva így folytatja a konstitúció: „Az Eucharisztia kenyerének megtörésekor valóságosan részesedtünk az Úr testéből, és így közösségre lépünk Ővele is és egymással is.”¹⁶

A Misztikus Test szemlélete kifejezi az Egyháznak Vele, mint Fővel való elszakíthatatlan kapcsolatát: Ennek a Testnek Krisztus a Feje.¹⁷ „Ő osztja

---

11 Az Egyház olyan testként jelenik meg, amelynek tagjai az emberek; az organikus és hierarchikus kapcsolatok pedig elválaszthatatlanok egymástól. Nem tehetetlen tagok merev rendjéről van szó, mint például a házat alkotó elemeké, hanem a részek között végbemenő tevékenység és osztozás harmóniájáról. Az enciklika nem különbözteti meg az Egyházat Krisztus Misztikus Testétől: ténylegesen (reapse) csak a katolikusok Krisztus Testének tagjai. Nem fejti ki az enciklika az ekkleziológia szakramentális dimenzióját, amely elgondolás akkoriban még nem volt elterjedt.

12 LG 6.

13 ALSZEGHY, Z., *A zsinati megújulás: terv, indítások, megvalósulás* in *Távlatok* 3, 1991, 9.; Vö. LG 22-23.

14 Vö. 1 Kor 12, 13 „Mi ugyanis mindnyájan egy lélekben egy testté lettünk a keresztséggel”

15 Vö. Róm 6,4-5.; Vö. LG 7.

16 LG 7.; Vö. WIEDENHOFER, S., *Ekkleziológia*, in *A dogmatika kézikönyve II.* szerk. SCHNEIDER, T., Vigília, Budapest 1997, 69.

17 PUSKÁS, A., *Communio – ekkleziológia*, in *Vigília* 2002/11, 815.

szét állandóan Testében, vagyis az Egyházban a szolgálatok adományait, hogy teljesen egybenőjünk Vele, aki a Fej.”¹⁸

Ez az egyházszemlélet jól írja le minden egyes hívőnek a Krisztussal való, személyes, közvetlen, ontológiai rendben gyökerező viszonyát: Minden tagnak öhozzá kell formálódnia, amíg Krisztus ki nem alakul benne.¹⁹ Így beépülünk életének misztériumaiba, hasonlónak leszünk hozzá, vele együtt halunk meg, és Vele együtt támadunk fel.

A Misztikus Test kifejezi – bár a maga teljességében csak a többi megközelítéssel együtt – az egyháztagok összetartozását: „a Lélek személyesen, tulajdon erejével és a tagok belső kapcsolódásával egyesíti a Testet, hoz létre és sürget szeretetet a hívők között. Ezért, ha szenved valamit az egyik tag, mindegyik együtt szenved vele, s ha tiszteletben van része az egyik tagnak, valamennyi vele örül.”²⁰

A tagok egymásközi kapcsolatánál azonban jobban kifejezi az egyháztagok hierarchikus összekapcsoltságát.²¹ Krisztus az Egyház feje, Ő tartja el az egész testet, Ő fogja össze ízületekkel és izmokkal, és Isten szerint való növekedéséről is gondoskodik. A testben pedig minden tagnak megvan a maga szerepe.²²

Az Egyházzól szóló konstitúcióban Krisztus Misztikus Teste ekkleziológiája szorosan összekapcsolódik a többi alapfogalommal, így az Isten népe megközelítéssel, az eucharisztikus és a pneumatikus ekkleziológiával.²³

---

18 Uo.

19 Vö. Gal 4, 19.

20 LG 7.; vö. 1Kor 12,26.

21 ALSZEGHY, Z., *A zsinati megújulás: terv, indítások, megvalósulás* in *Távlatok* 3, 1991, 9.

22 Vö. 1Kor 12,18; Isten helyezte el a tagokat a testben, egyenként mindegyiket, ahogyan akarta.

23 Vö. PUSKÁS, A., *Communio – ekkleziológia*, in *Vigília* 2002/11, 817.; WIEDENHOFER, S., *Ekkleziológia*, in *A dogmatika kézikönyve II.* szerk. SCHNEIDER, T., Vigília, Budapest 1997, 69.

I.1.3. Az Egyház: Isten népe

I.1.3.1. Isten népének fogalma

A *Lumen Gentium* a bibliai képek és a Misztikus Test kifejtése után egy teljes fejezetet szentel az Egyháznak, mint Isten népének. A dogmatikai konstitúció ezt a megközelítést tette –az addig egyre inkább tért hódító Misztikus Test helyett – az első helyre.²⁴ A zsinati egyházkép szempontjából doktrinális jelentőségű a témák sorrendje. Eredetileg az előkészítő bizottság a következő sorrendet dolgozta ki: 1. Az Egyház misztériuma. 2. A hierarchia (különösen a püspökök) 3. Isten népe (különösen a laikusok) 4. Az életszentségre való meghívás az Egyházban.²⁵ Ez a felosztás azt sugallhatta volna, hogy az Egyházban első érték a hierarchikus szervezet, az a tagok alá-fölrendeltség szerint való felosztása.²⁶ Így kimaradt volna melyek az Egyház tagjainak közös tulajdonságai, még mielőtt arról beszélnénk, a mi különböző bennük a hivatás és életállapot szerint. A zsinati atyák azonban megváltoztatták a sorrendet az első három fejezetnél: 1. Az egyház misztériuma; 2. Isten népe; 3. Hierarchia. Így csak a tanítványi léten, a keresztény létezés méltóságán belül, illetve ez után következhet a társadalmi formát öltő szervezet hierarchikus szerkezete. Ez megfelel Jézus tetteinek is, aki először tanítványokat gyűjtött maga köré, majd közülük választotta ki az apostolokat, és tette Pétert az Egyház fejévé.

Az Isten népe gondolat, amely a biblikus, patrisztikus, liturgikus és ökumenikus hagyományokat újjáéleszteni kívánó mozgalmak hatására erősödött meg a zsinat előtti teológiában,²⁷ túlhalad az Egyház elsősorban jogi értelmezésén, mely az Egyháznak egykor Krisztus által való alapításán

---

24 Vö. LUKÁCS, L., *Az egyház: communio és mozgalom*, in *Vigília* 1999/1, 19.

25 Vö. WILTGEN, R. M., *A Rajna a Tiberisbe ömlött – A II. Vatikáni Zsinat története*, SZIT, Budapest 1990, 18.

26 Vö. CONGAR, Y., *Szeretem az Egyházat* (XX. századi keresztény gondolkodók 5.), szerk. LUKÁCS, L., *Vigília*, Budapest 1994, 10.

27 WIEDENHOFER, S., *Ekkleziológia*, in *A dogmatika kézikönyve II.* szerk. SCHNEIDER, T., *Vigília*, Budapest 1997, 90.

nyugszik. A szentírás egészébe keresi Isten tervének kibontakozását.²⁸ Újra felfedezték tehát, hogy az Egyház belülről nézve hit titka, és a hívő emberek történelemben vándorló közössége.

I.1.3.2. Isten népe és a Misztikus Test

Az „Isten népe” ekkleziológiai alapfogalmat is a többi – különösen a „Krisztus Misztikus Teste” – megközelítéssel együtt kell szemlélnünk. A teológiai és lelkipásztori szempontból oly gazdag Isten népe gondolat önmagában elégtelen lenne arra, hogy az Egyház teljes valóságát kifejezze. Az Újszövetségben, amely a Fiú megtestesülése és a Lélek ajándéka által megvalósult ígéretek új rendje, Isten népe olyan státust kapott, amelyet csak a Krisztus teste teológiájával együtt lehet kifejezni.²⁹

A zsinat erre így utal: „E messiási népnek a Feje Krisztus, aki vétkeinkért halált szenvedett, és megigazulásunkért feltámadt.”³⁰

Biblikus szempontból szemlélve a kérdést, láthatjuk, hogy Szent Pál nem elégedett meg azzal, hogy a Krisztus Teste megnevezést hozzáillessze az Isten népe fogalomhoz úgy, ahogyan azt a zsidóságtól örökölte. A Krisztus Teste gondolatot alapfogalomként használta az Egyházzal kapcsolatban. Ez azért volt szükséges, hogy számot lehessen vetni azzal, hogy mivé alakult az Isten népe a Megtestesülés, a Húsvét és a Pünkösd óta: valóban Krisztus Testévé vált.

A Krisztus Test központú ekkleziológia előnyeit már említettük. Azonban kevésbé alkalmas arra, hogy megfelelően jelezze a nem katolikusok (keresztények és nem keresztények) Egyházhoz fűződő viszonyát, és az Egyház történelmi dimenzióját. Az egyháztagok közösségi összetartozásának kifejtése is kiegészítésre szorul.

---

28 Vö. CONGAR, Y., *Szeretem az Egyházat* (XX. századi keresztény gondolkodók 5.), szerk. LUKÁCS, L., Vigília, Budapest 1994, 11.

29 Így írnak korunk teológusai közül M. Schmaus, I. Beckes, J. Ratzinger, C. Algermissen, L. Bourger. Vö. Uo. 27.

30 LG 9.

I.1.3.3. Az „Isten népe” megközelítés előnyei

I.1.3.3.1. Történelmi dimenzió

Az Isten népe fogalom először is alkalmas arra, hogy kifejezze az Egyház történelmi dimenzióját.³¹ Az Egyházat a zsinat úgy állítja elénk, mint az ószövetségi választott néppel egyszerre kontinuitásban és diszkontinuitásban álló újszövetségi népet, Isten új Izraelét. Az Egyház, mint Isten népe konkrétan Izraelnek, a szövetség népének sok évszázad alatt kialakult önértelmezéséből meríti saját értelmezését.³² Az Egyházat ily módon az Ószövetséghez kapcsolva, egy csapásra minden érték a javára íródik, amely az Isten népe biblikus fogalmához tartozik.³³

A Zsinat szerint az Egyház épp azzal marad hű önmagához, ha a Szentlélek működése által a történelem folyamán szüntelenül megújul és halad. Az Egyház maradi és haladó jellege nem zárja ki egymást.³⁴

I.1.3.3.2. Az Egyházhoz való kapcsolódás fokozatai

A Krisztus Test központú ekkleziológia csak egyháztagnak – nem egyháztagnak alternatívában tud gondolkodni, mégpedig a hármasság vinkulum (közös hit megvallása, szentségek közös vétele, egyházkormányzat) meglétének kritériuma alapján. Az Isten népe fogalom alkalmas arra, hogy árnyaltabban

---

31 „Úgy tetszett az Istennek, hogy ne külön - külön szentelje meg, és üdvözítse az embereket, hanem néppé tegye őket,... Így történt, hogy kiválasztotta az izraelita népet, tulajdon népévé tette... A pusztában vándorló, test szerint való Izraelt már Isten Egyházának hívják. Az új Izrael pedig, amely a mostani világban él, keresve a jövőendő és maradó hazát a Krisztus egyháza nevet viseli.”(LG 9.) Így ők, akik valaha nem voltak nép, most Isten népévé lettek.(Vö. 1Pt 2,9-10.) Mivel Isten népe nem politikai értelemben vett nép, az Egyház struktúrájának szemlélete és alakítása nem vezethet pusztán a társadalomban megvalósuló demokratikus intézményrendszer átvételéhez, mivel Isten népe, mint Egyház, nem az antik demokratikus népgyűlés mintájára alakuló gyülekezetet jelenti. Ettől azonban sajátos misztériumából következő valóságának belső szerkezete felmutathat egy demokratikus társadalomintézményeivel analóg struktúrákat. (Vö. PUSKÁS, A., *Communio – ekkleziológia*, in *Vigília* 2002/11, 817.)

32 Vö. WIEDENHOFER, S., *Ekkleziológia*, in *A dogmatika kézikönyve II.* szerk. SCHNEIDER, T., *Vigília*, Budapest 1997, 96.

33 Ezek: a kiválasztás, hívás (ecclesia, káhal), a szövetség és az Istennek szenteltség fogalmai. CONGAR, Y., *Szeretem az Egyházat* (XX. századi keresztény gondolkodók 5.), szerk. LUKÁCS, L., *Vigília*, Budapest 1994, 15.

34 ALSZEGHY, Z., *A zsinati megújulás: terv, indítások, megvalósulás*, in *Távlatok* 3, 1991, 5.

fejezze ki az Isten népéhez, Krisztus egyetlen Egyházához való viszonyulás módozatait.³⁵

Isten népének katolikus egységébe, amely előre jelzi és előmozdítja az egyetemes békét, minden ember meghívást kapott. Különbő módon vannak ehhez az egységhez rendelve a katolikus hívők, Krisztus más hívei, és általában az összes emberek.³⁶ Isten népe ennek az emberiségnek kezdete és csírája, melyet nem választ szét többet az egoizmus, az igazságtalanság és erőszak. A kiválasztás küldetessé lesz. Isten népe az emberiség világvégi egységének jele és szentsége.

A Zsinat elsősorban a katolikus hívőkre fordítja a figyelmét. Leszögezi, hogy „ez a földön vándorló Egyház szükséges az üdvösségre, mert egyedül Krisztus a közvetítő és az üdvösség útja”³⁷, valamint az Egyház „ebben a világban a katolikus Egyházban áll fenn”³⁸. Ezután felsorolja az Egyházhoz való viszonyulás módjait.³⁹

1.1.3.3.2. Az egyháztagok közösségi összetartozása

Az Isten népe fogalom kiemeli az egyháztagok alapvető egyenlőségét, ugyanakkor egyszerre kifejezi a tagok organikus vagy funkcionális egyenlőtlenségét is (a többi megközelítés segítségével).⁴⁰ Krisztus összes tanítványai együtt dicsőítve Istent adják oda magukat élő, szent, Istennek

---

35 Vö. PUSKÁS, A., *Communio – ekkleziológia*, in *Vigília* 2002/11, 816.; WIEDENHOFER, S., *Ekkleziológia*, in *A dogmatika kézikönyve II.* szerk. SCHNEIDER, T., *Vigília*, Budapest 1997, 118.

36 Vö. LG 13.; UR 3,4.

37 LG 14.

38 LG 8.

39 Az Egyház közösségébe azok épülnek be teljesen, akik Krisztus Lelkét hordozva magukban elfogadják az Egyház egész rendjét, és az üdvösségnek minden eszközét. A továbbiakban így folytatja: „Az Egyház tudja, hogy a kapcsolatoknak sok szála köti össze azokkal, akik keresztények ugyan, de nem vallják a teljes hitet, vagy nem tartják fenn az egységet Péter utódjával.” Azok, akik nem fogadják el az evangéliumot szintén különféle fokozatokban kapcsolódnak az Egyházhoz. Elsőként a zsidókat emeli ki a zsinat, majd a mohamedánokat, majd az egyéb vallások követőit, akik homályos képekben keresik Istent. Elnyerhetik az üdvösséget, akik önhibájukon kívül nem ismerik az Egyházat. LG 14, 15.

40 Vö. PUSKÁS, A., *Communio-ekleziológia*, in *Vigília* 2002/11, 816.

tetsző áldozatul, hogy mindenütt tanúskodjanak Krisztusról, és az érdeklődőknek adjanak számot az örök élet bennük élő reményéről.⁴¹

A *communio fidelium* valóságáról, az Egyház tagjainak egyenlőségéről, lényegi összetartozásáról olvashatunk a zsinati okmányokban, még mielőtt azok az egyháztagok közötti különbségeket részleteznék.

Az Egyházban a hívők a keresztség által lépnek be, és a bérmálás által mintegy „felszentelt tagjaivá” lesznek. E szentségek által Isten népe látható szerkezetűvé lesz.⁴² „A megkereszteltek ugyanis... szent papsággá lesznek”⁴³, és „még erőteljesebben köt az Egyházhoz a bérmálás szentsége”⁴⁴. Ezt az egyetemes papi közösséget a szentségek felvétele és az erényes élet együtt alakítja ki. A keresztség és a bérmálás eltörölhetetlen szentségi jelei arra rendelik Isten népének tagjait, hogy vegyenek részt az Egyház istentiszteletében, szavukkal és életmódjukkal pedig vallják meg hitüket. „Akiket pedig az egyházi rend kiemel a hívek sorából, azok Krisztus nevében arra hivatottak, hogy közvetítsék az Egyháznak Isten igéjét s kegyelmét.”⁴⁵ A hívek egyetemes papsága és a szolgáló papság tehát egymáshoz vannak rendelve.

A minden megkereszteltben működő Szentlélek alakítja ki a hívők közötti csodálatos közösséget.⁴⁶ A hívők összessége a Szentlélek kenetét kapja, és így nem tévedhet meg hitében.⁴⁷ Valamennyi egyháztag részesedik Krisztus papi és prófétai küldetésében.⁴⁸

---

41 LG 10.; vö. Apcsel 2,42-47; Róm 12,1.

42 CONGAR, Y., *Szeretem az Egyházat* (XX. századi keresztény gondolkodók 5.), szerk. LUKÁCS, L., Vigília, Budapest 1994, 12.

43 LG 10.

44 LG 11.

45 LG 11.

46 Vö. UR 2.

47 LG 12.; vö. 1Jn 2,20.

48 LG 10-12.

I.1.3.3.3. Antropológiai szemlélet

Gyakran előfordul, hogy ha valaki az Egyház szót leírja vagy kimondja, csak az intézményre gondol. Olykor ebben a szemléletben az Egyházat az emberektől függetlennek tekintették, és ez máig érezteti hatását. Mintha az Egyház nem lényegileg állna keresztény emberekből. Ennek a látásmódnak az a veszélye, hogy túlzottan megkülönböztetve szinte szembeállítja az embereket és az Egyházat, mint közvetítő intézményt, és azokat, akikért működik ez az intézmény. Ebben van igazság, de az egyházatyáknál található ekkleziológiai gondolkodásmód inkább arra épít, hogy az Egyház azokból az emberekből jön létre, akik az evangéliumhoz tértek.⁴⁹ Ez magában foglal egy bizonyos antropológiát, amely sokkal dinamikusabb egyházfelfogást eredményez.

A keresztény ember elhozza a számára megadott összes lelki adományok hasznát abba közösségbe, ahol megszentelődésén munkálkodik. Így Isten népe újból tudatosítja azt a sokféle karizmát és lelki adományt, amely a hívők nagy számának megadatott.⁵⁰

I.1.3.3.4. A helyi Egyház és az egyetemes Egyház viszonya

A II. Vatikáni Zsinat többször szól a helyi, illetve a részleges Egyházról,⁵¹ de e két fogalom nincs mindig világosan szétválasztva.

A helyi Egyház fogalma meglehetősen tág: jelenti az egyházmegyét, de esetenként egy adott államban, nyelvterületen, kultúrában lévő egyházmegyék csoportját.⁵² Jelent továbbá különböző rítusú közösségeket is.⁵³ Ide tartoznak bizonyos szempontból a plébániák, mint az Egyház látható megjelenési formái, melyekben él a helyi Egyház. Az áldozópapok, mint a püspöki rend szorgos munkatársai, a hívőknek egy-egy helyi közösségében

---

49 Vö. CONGAR, Y., *Szeretem az Egyházat* (XX. századi keresztény gondolkodók 5.), szerk. LUKÁCS, L., Vigília, Budapest 1994, 17.

50 Vö. LG 12.

51 Vö. GÁNÓCZY, S., *Az egyház*, Agapé, Szeged 1995, 136. (ecclesia locales; ecclesia particulares); WIEDENHOFER, S., *Ekkleziológia*, in *A dogmatika kézikönyve II.* szerk. SCHNEIDER, T., Vigília, Budapest 1997, 148.

52 Vö. CD 11.; LG 23.; AG 19-22.

53 Vö. UR 14.; 16.

valamiképpen jelenvalóvá teszik a püspököt, és az ő vezetése alatt állomáshelyükön láthatóvá teszik az egyetemes Egyházat.⁵⁴

Krisztus Egyháza valóságosan jelen van a hívek valamennyi törvényes helyi közösségében,⁵⁵ amennyiben pásztoraikhoz ragaszkodnak, őket is Egyháznak nevezi az újszövetségi Szentírás. A maguk helyén ők az Isten új népe. Krisztus evangéliumának hirdetése a helyi Egyházakba gyűjti össze a hívőket, akik megünneplik az Eucharisziát, így biztosítva a közösséget. „A püspök szolgálatához kapcsolódó bármely oltárközösség jelképe lehet annak, ami nélkül nincs üdvösség: a szeretetnek és a Titokzatos Test egységének.”⁵⁶ Ez a szöveg kiemeli a püspök szerepét és az Eucharisztia ünneplését, arra utalva, hogy ez az Egyházban lét teljességéhez tartozik.

Mindezekből következik, hogy minden helyi Egyház e kritériumok alapján valóságos, csírájában valóságos Egyház, amelynek ezt az eucharisztikus, és püspöki teljességet kell kívánnia és keresnie.⁵⁷ Nyilvánvaló összefüggés található itt az eucharisztikus egyházszemlélettel, hiszen e teljesség révén kapcsolódik be a helyi Egyház az egyetemes Egyház, nagyobb átfogóbb „kommúniójába”.

1.1.3.3.5. Isten népének hierarchikus alkotmánya

A hierarchia tárgyalását a Lumen Gentium konstitúcióban megelőzte az Egyháznak, Isten népének kifejtése. Azonban súlyos félreértés lenne a hierarchiát szembeállítani az Isten népeként értelmezett világi krisztushívőkkel.⁵⁸

Isten népének biblikus fogalma kifejezi a hívők alapvető méltóságából következő egyenlőségét és egyenlőtlenségét is. Már az Ószövetségben is,

---

54 Vö. SC 42.

55 Vö. a LG latinban: „*in congregationibus localibus*”: helyi gyülekezetben; nem habozik a Zsinat az *ecclesia* szót helyettesíteni, ami a hívek önkéntes és felelős csoportosulásaira utal.

56 LG 26.

57 Vö. GÁNÓCZY, S., *Az egyház*, Agapé, Szeged 1995, 137.

58 Vö. PUSKÁS, A., *Communio – ekkleziológia*, in *Vigília* 2002/11, 818.

Izrael, mint papi és királyi nép volta nem megakadályozta, hanem épp megkívánta a hierarchia létezését.⁵⁹

I.1.4. Eucharisztikus egyházkép

Több zsinati dokumentum foglalkozik az Egyház és az Eucharisztia kapcsolatával.⁶⁰ A liturgikus konstitúció így ír:” A szentségeknek az a rendeltetésük, hogy Krisztus Testét építsék.⁶¹ A szentségek közül pedig kiemeli az Eucharisziát, amelynek liturgikus ünneplése az a csúc, ahová az Egyház tevékenysége irányul, és amely egyúttal forrás is. Egyúttal az a forrás is, ahonnan árad belénk a kegyelem.⁶² Ugyanezt tükrözi a dogmatikus konstitúció, amikor Isten népének egyetemes papságáról és annak szentségi életéről beszél.⁶³

Az eucharisztikus egyházkép kiválóan alkalmas a Misztikus Test egységének kifejezésére.⁶⁴ A zsinat az oltáron megünnepelt keresztáldozat gyümölcseként írja le ennek az egységnek a megvalósulását, majd így folytatja: „az Eucharisztia kenyérének szakramentuma ábrázolja, és meg is valósítja a hívők egységét, akik egy testet alkotnak Krisztusban.”⁶⁵

Ott, ahol megvalósul a Krisztus keresztjében és a szeretetben egyesült közösség, (amely nem anonim tömegként éli meg magát), az Eucharisztia

---

59 Isten népének tagjai tehát: együtt a világi hívők és a felszentelt hierarchia. „A hívők egyetemes papsága pedig, és a szolgáló, azaz hierarchikus Egyház egymáshoz van rendelve, jóllehet a lényegben különbözik egymástól, nemcsak a fokozatban.” LG 10.

60 SC; PO; LG, UR.

61 SC 59.

62 Vö. SC 10.

63 Vö. LG 11.

64 Vö. PUSKÁS, A., *Communio – ekkleziológia*, in *Vigilia* 2002/11, 818.

65 LG 63. Továbbá, amikor részesedünk az Úr testéből „közösségre lépünk Ővele is és egymással is. Mi ugyanis sokan egy kenyér, egy test vagyunk, mivel mindnyájan egy kenyérből eszünk. Így valamennyien tagjai leszünk annak a testnek; egyenként azonban egymásnak vagyunk tagjai.” (LG 7.) Az Egyház és a nem katolikus keresztények kapcsolatáról szólva is megerősíti ezt a zsinat, távlatot adva az ökumenikus törekvésnek, a teljes közösségbe ünnepelt Eucharisziával, kiemelve annak fontosságát, hogy a keleti Egyházakban is az Eucharisztia ünneplése az Egyház életének forrása és a jövődicsőség záloga. (UR 15.)

valóban kifejti hatását: élő testet táplálva Krisztus Testévé alakítja a közösséget.⁶⁶

A zsinat által kifejtett eucharisztikus egyházszemlélet igazán alkalmas arra, hogy kifejezze a helyi/részegyházak valóságát anélkül, hogy azok elszigetelődését segítené elő. Bizonyos értelemben felértékelődik a részegyházak szerepe, mert „Krisztus Egyháza valóságosan jelen van a hívek valamennyi, törvényes gyülekezetében”⁶⁷, amelyik a püspök vezetése alatt áll.

Az egyetemes Egyház nem a részegyházak utólagos összetétele folytán jött létre, hanem bennük létezik; a részegyházak pedig nem csökkent értékű részleges egységei, adminisztratív elemei valami átfogó egésznek.⁶⁸

A részegyházak és az őket vezető püspökök kapcsolatai – az eucharisztikus megközelítés segítségével – a részegyházak, illetve a püspökök egymás közötti kommúniójával írhatók le.⁶⁹

I.1.5. Az Egyház, mint misztérium

Mivel az Egyház misztérium, a zsinat nem is definiálja a fogalmát: „különféle képek által ismerhető meg az Egyház belső mivolta”⁷⁰, azaz az Egyházat semmilyen definícióval nem lehet kimerítően leírni. A *Lumen Gentium* ezért az Egyházat, mint misztériumot állítja elénk. Ennek az – újszövetségi – misztérium-fogalomnak elsősorban nem elrejtő, nemleges, hanem felmutató, igenlő és hívó jelentése van.⁷¹

Az Egyház csupán Krisztus által lehet az üdvösség szentsége, mivel Krisztus már Őelőtte az volt.⁷²

---

66 RAGGIO, A., *Comunità parrocchiale – un cammino di comunione*, Città nuova, Roma 1997, 51.

67 LG 26.

68 Vö. PUSKÁS, A., *Communio – ekkleziológia*, in *Vigilia* 2002/11, 819.

69 Vö. LG 23.

70 LG 6.

71 Vö. GÁNÓCZY, S., *Az egyház*, Agapé, Szeged 1995, 107. Az Efezusi és a Kolosszei levél is erre az ésszel fel nem érhető, mégsem ésszerűtlen misztériumra hívja fel a figyelmet, amelyet Isten Krisztusban kinyilatkoztatott, és amelybe az Egyház is beletartozik.

Mivel az Egyház működő misztérium, bizonyos értelemben hasonló a szentségekhez, amelyek adják, amit jeleznek.

Az Egyház arra hivatott tehát, hogy túlmutasson önmagán, és a megosztottságokkal küzdő emberiség egységét szolgálja.⁷³ „Az Egyház Krisztusban pedig mintegy szakramentuma, vagyis jele és eszköze az Istennel való bensőséges egyesülésnek, és az egész emberiség egységének”⁷⁴, továbbá Krisztus halála és feltámadása által az üdvösség egyetemes szakramentumává tette saját testét, ami az Egyház.

Semmi estre sem működik az Egyház szentségi mivolta alapján az „ex opere operato” elv szerint abban az értelemben, hogy az Egyház pusztán jelenléte alapján jutna el a kegyelem az emberekhez. Az „opus operantis” elv alapján értelmes és szabad emberi döntések kellenek ahhoz, hogy a hívők közössége kegyelmet közvetítsen a világ felé.⁷⁵

Az üdvösség pedig nem az egyes lelkek megmentését célozza csupán, hanem az egész emberiség, sőt mondhatjuk az emberekhez kapcsolódva az egész teremtés beteljesülése Istenben.⁷⁶ Az üdvözítés a kommúnióra vezetést jelenti: az Istennel való bensőséges egyesülést és az emberiség egységének munkálását.⁷⁷

Amikor Krisztusról, vagy az Egyházzal, mint közvetítőről beszélünk, e szavak nem ugyanazt jelentik. Krisztus közvetítői mivoltában a kegyelem forrása, az Egyház pedig csupán kiszolgáltatója.⁷⁸

---

72 Vö. CONGAR, Y., *Szeretem az Egyházat* (XX. századi keresztény gondolkodók 5.), szerk. LUKÁCS, L., Vigília, Budapest 1994, 31.; WIEDENHOFER, S., *Ekkleziológia*, in *A dogmatika kézikönyve II.*, szerk. SCHNEIDER, T., Vigília, Budapest 1997, 107.

73 Vö. GÁNÓCZY, S., *Az egyház*, Agapé, Szeged 1995, 109.

74 LG 1.; vö. GS 45.

75 Vö. GÁNÓCZY, S., *Az egyház*, Agapé, Szeged 1995, 109.

76 Vö. CONGAR, Y., *Szeretem az Egyházat* (XX. századi keresztény gondolkodók 5.), szerk. LUKÁCS, L., Vigília, Budapest 1994, 32.

77 Vö. PUSKÁS, A., *Communio – ekkleziológia*, in *Vigília* 2002/11, 820.

78 Vö. CONGAR, Y., *Szeretem az Egyházat* (XX. századi keresztény gondolkodók 5.), szerk. LUKÁCS, L., Vigília, Budapest 1994, 36.

A szakramentális megközelítés el tudja kerülni az Egyház teljes azonosítását Krisztussal (ekkleziológiai monofizitizmus), és az elszakadását Krisztustól (ekkleziológiai nesztorianizmus).⁷⁹

Az Egyház isteni és emberi elemekből álló, egyetlen összetett valóságot alkot, amelyre a zsinat a megtestesült Ige misztériumának analógiáját alkalmazza: amint az emberi természet szolgál az Isteni Igének, ugyanúgy „szolgál az Egyház társadalmi szervezete az őt éltető Léleknek”⁸⁰. E két elem tehát megkülönböztethető, de szét nem választható. E megközelítés teremti meg az Egyház szociológiai vizsgálatának alapját.

I.1.6. Pneumatikus egyházkép

A korábbi egyoldalúan krisztocentrikus egyházzemléletet kiegészítve hangsúlyozza a II. Vatikáni Zsinat az Egyház pneumatikus dimenzióját.⁸¹ A Szentlélek az egység és különbözőség egyidejű munkálója az Egyházban.⁸²

A Szentlélek az Egyház megszentelője, aki a hívők szívében élve az Egyházat egyesíti a közösségben és a szolgálatban. A Lélek lakik a Főben és a tagokban is, így élteti, egyesíti és mozgatja az egész misztikus testet, és szeretetet sürget a hívők között.⁸³ Az újszövetség népe tehát nem test szerint, hanem a Lélekben olvad egységbe.⁸⁴

Az egység Lelkének működése nyilvánul meg az Egyház hierarchikus felépítésében: az apostolokat a Szentlélek helyezte Isten Egyházába, annak irányítására, akik utódokat rendeltek a püspöki szolgálatra.⁸⁵ Az apostolok utódai, a püspökök a kézrátétellel megkapják azt a lelki adományt, amit az

---

79 Vö. PUSKÁS, A., *Communio – ekkleziológia*, in *Vigília* 2002/11, 820.

80 LG 8.

81 LUKÁCS, L., *Az egyház: communio és mozgalom*, in *Vigília* 1999/1, 16.; Vö. HILBERATH, B. J., *Pneumatológia*, in *A dogmatika kézikönyve I.*, szerk. SCHNEIDER, T., *Vigília*, Budapest 1997, 554.

82 Vö. PUSKÁS, A., *Communio – ekkleziológia*, in *Vigília* 2002/11, 821.

83 LG 7.; Vö. WIEDENHOFER, S., *Ekkleziológia*, in *A dogmatika kézikönyve II.*, szerk. SCHNEIDER, T., *Vigília*, Budapest 1997, 99.

84 Vö. LG 9.

85 Vö. LG 20.

apostolok a reájuk leszálló Szentlélektől kaptak.⁸⁶ A Szentlélek gondoskodik a pápa vezetése alatt álló püspöki kollégium összhangjáról, állandóan erősítve azt.⁸⁷ A püspökök a Szentlélek világosságánál magyarázzák a hitet, és Ő biztosítja a pápa csalatkozhatatlanságát a kinyilatkoztatás tartalmáról.⁸⁸ A Szentlélek biztosítja a valódi összeköttetést azokkal a megkereszteltekkel is, akik nem vallják a teljes hitet.⁸⁹

Az Egyházban mindenki meghívást kap az életszentségre, mivel az Egyház szent a beléárasztott Lélek által.⁹⁰ Azt is fel kell ismernünk, hogy a Szentlélek, miközben folyamatosan megújítja az Egyházat, nem száll szembe erőszakosan emberi természetünkkel. Szabadon hagy bennünket, így – a kegyelem erejét nem gátolva – az Egyház emberi arcát időnként elcsúfítják bukásaink, vétkeink.⁹¹

Az Egyház missziós jellege is a Szentlélek munkájának köszönhető, „mert az Egyházat a Szentlélek üzi és hajtja, hogy munkálkodjék együtt vele, és így váljék valóra Isten terve.”⁹² Ez a püspökök küldetésére is vonatkozik, akik, mint apostolutódok, a Szentlélektől nyernek erőt a tanúságtételre, és a hallgatók az Ő hatására fogadják be a tanítást.⁹³

Vonatkozik még a világi hívők egyetemes papságára is: „Jézus Krisztus, az örök Főpap, a világiakat is élteti Lelkével, hiszen általuk is folytatni akarja tanúságtételét és szolgálatát.”

Az Egyházban megvalósuló egységben a Szentlélek a különbözőség alapelve is. Krisztus testében megvannak a tagoknak és a feladatoknak a különbözősége. „Egy a Lélek, aki a maga gazdagsága, és a szolgálatok

---

86 Vö. LG 21.

87 Vö. LG 22.

88 Vö. LG 25.

89 Vö. LG 15.

90 Vö. LG 39.

91 ÖRSY, L., *Elmélkedés az Egyházzól* in *Távlatok* 9, 1993, 9.

92 LG 17.; vö. LUKÁCS, L., *Az egyház: communio és mozgalom*, in *Vigília* 1999/1, 19.

93 Vö. LG 19.

szükségletei szerint sokféle adományát osztja szét az Egyházban.”⁹⁴ A Lélek, aki egyesít a közösségben és a szolgálatban, egyúttal ellátja és irányítja az Egyházat különféle hierarchikus és karizmatikus adományokkal.⁹⁵ A hierarchia tagjai és a világi hívők épp e „különbözőségekből tesznek tanúságot Krisztus testének csodálatos egységéről. Hiszen épp a „kegyelmek, szolgálatok, a tevékenység különböző fajtái fogják egybe Isten gyermekeit, mivel mindezt egy és ugyanaz a Lélek műveli.”⁹⁶

I.1.7. Szentháromságos egyházkép

A Zsinat az egyház lényegét újragondolva a krisztológián keresztül eljutott a magát kinyilatkoztató Szentháromsághoz. A kommúnió ekkleziológia gyökerei a merev monarchiánus monoteizmussal szemben az első századok vitái nyomán kialakult szentháromságtanba, a nyitott „communio-monoteizmusba” nyúlnak vissza.⁹⁷

A II. Vatikáni Zsinat szemléletében az Egyház szentháromságos szempontból úgy jelenik meg, mint az Atya, a Fiú és a Szentlélek egyességéből egybegyűlt nép,⁹⁸ valamint az Egyház egységének „a legvégső mintaképe és elve a személyek hármasságában egy Istennek, az Atyának és a Fiúnak a Szentlélekben való egysége”⁹⁹. Ez alapot ad a későbbi szentháromságos egyháztan kifejlődéséhez, amely a többi szemlélettel együtt alkalmazható.

Elsősorban eucharisztikus szemlélettel párosul: „az Eucharisztia a Szentháromság közös ajándéka, az Atya által küldött Jézus a Szentlélek erejében ugyanazon Lélek által áldozta fel magát; Jézus tehát a Szentháromság közösségébe von” bennünket. Továbbá az „eucharisztikus

---

94 LG 7.

95 LG 4.; LG 12.

96 LG 32.

97 LUKÁCS, L., *Az egyház: communio és mozgalom*, in *Vigília* 1999/1, 16.

98 LG 4.

99 UR 2.

lakoma... megerősíti a Krisztusban való testvériségünket... egyre jobban Krisztussá alakít bennünket, így egymáshoz is egyre közelebb kerülhetünk.”¹⁰⁰

A zsinaton – miután korábban a pápai primátus megfogalmazására már sor került –, a püspökök kollegialitását hangsúlyozták a zsinati atyák, melynek attól elválaszthatatlan feje Péter utóda, a római pápa. A püspöki rend kollegiális jellegéről vall már az a nagyon régi jogszokás, melynek alapján a világ püspökei fenntartották a közösséget egymással és Róma püspökével is az egység és a szeretet kötelékében.¹⁰¹ A kollegiális egység megmutatkozik az egyes püspököknek a részegyházakkal és az egyetemes Egyházzal való kapcsolatában.¹⁰²

A Zsinat után számos teológus a szentháromságos teológiát alkalmazta az egyetemes egyház és a részegyházak, valamint a kollegialitás leírására,¹⁰³ valamint a szeretetben Krisztusban egymással eggyé forrt egyháztagok egységére.¹⁰⁴

---

100 Vö. LG 3.; továbbá Vö. KELEMEN, V., *Lumen gentium magyarázat*, in *A II. Vatikáni zsinat tanítása*, szerk. CSERHÁTI – FÁBIÁN, Szent István Társulat, Budapest 1992, 29.

101 Vö. LG 22.

102 Vö. LG 23.

103 HEMMERLE, K., *Leben aus der Einheit*, Freiburg im Breisgau, 1995.; FORTE, B. *Chiesa icona della Trinità*, Brescia, 1984.; GRESHAKE, G., *Der dreieine Gott*, Freiburg-Basel-Wien, 1997.

104 CODA, P., *Verso una Chiesa più trinitaria*, in *Gen's* 1989/2, 32-40.; CODA, P., *Trinità e Chiesa*, in *Nuova Umanità* 1999/3-4, 405-427.; CERINI, M., *Trinità e chiesa: una riflessione teologica a partire dall'esperienza di „Gesù in mezzo”*, in *Nuova Umanità* XV. (1983/10), 99-115.